

*С. А. Вавренюк,
здобувач науково-дослідної лабораторії управління у сфері цивільного захисту,
Національний університет цивільного захисту України, м. Харків*

РОЛЬ ВИХОВНИХ ФУНКЦІЙ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ДЕРЖАВНОУПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

S. Vavrenyuk,
competitor in the scientific and research laboratory management
in the sphere of civil protection of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

THE ROLE OF THE FUNCTIONS OF PHYSICAL CULTURE AND SPORT AMONG YOUTH: STATE MANAGERIAL ASPECT

Доведено, що фізичне виховання є спеціально організованим державою та контрольованим громадськістю педагогічним процесом. Він спрямований на всебічний фізичний розвиток студентів, їх підготовку до виконання соціальних обов'язків у суспільстві.

It was proved that physical education is a pedagogical process, specially organized by the state and controlled by the community. That is directed at the overall physical development of the students, their training for the performance of their duties in the society.

*Ключові слова: фізична культура і спорт, виховні функції, держава, суспільство.
Key words: physical culture and sport, educational functions, state, society.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку країни в умовах якісного перетворення всіх сторін життя суспільства зростають вимоги до фізичної підготовленості нашої молоді та співгромадян, необхідної для успішної їх трудовій діяльності.

Перебудова вищої освіти в Україні поставила перед вищою школою завдання докорінного й усебічного поліпшення професійної підготовки і фізичного виховання майбутніх фахівців. У нових умовах підвищується соціальна значущість фізичного виховання у формуванні гармонійно розвиненої особи-випускника ВНЗ із високою мірою готовності до соціально-професійної діяльності. Отже, не викликає жодних сумнівів актуальність здійснення багатобічного дослідження виховних функцій фізичної культури й спорту серед української студентської молоді.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Невирішені частини загальної проблеми. Окремим аспектам (соціальним, духовним, гуманітарним, інформаційним тощо) процесу державного управління галузі фізичної культури і спорту присвячено низку наукових праць І. Гасюка, Ю. Довгенько, О. Литвиненко та ін. Водночас низка проблемних питань залишились поза увагою вчених, зокрема тих, що пов'язані зі встановленням функцій фізичної культури і спорту, а також ступеню та важливості виконання цих функцій як для держави в цілому, так і для соціуму взагалі.

Отже, мета дослідження полягає у визначенні ролі виховних функцій фізичної культури і спорту серед студентської молоді, а також завдань держави і суспільства в цьому.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фізична культура є однією із складових частин загальної культури, вона виникає та розвивається одночасно й разом з матеріальною та духовною культурою суспільства. Фізична культура має чотири основних форми: 1) фізичне виховання і підготовку до конкретної діяльності (професійно-прикладна фізична підготовка); 2) відновлення здоров'я або втрачених сил засобами фізичної культури — реабілітація; 3) заняття фізичними вправами в цілях відпочинку, рекреація; 4) вище досягнення в області спорту. Отже, молодь повинна регулярно займатися фізичною культурою, туризмом і спортом. Це ставить перед усіма важливе завдання — цілеспрямовано формувати в молодого покоління здорові інтереси, наполегливо боротися зі шкідливими звичками та схильностями, послідовно прищеплювати потребу фізичного й морального вдосконалення, виховувати високі вольові якості, а також мужність і витривалість.

Система фізичного виховання має ряд відмінних рис, по-перше, народність, яка проявляється в прагненні впровадити фізичну культуру в побут народу, у демократичному характері фізкультурних організацій, в широкому використанні народних ігор як засоби гартування й оздоровлення. А по-друге, науковість, що полягає у використанні всіх досягнень громадських і природних наук, що знаходять своє віддзеркалення в усіх ланках системи фізичного виховання, і безперервно розширюються та поглиблюються на всіх напрямках досліджень, у тому числі зі вдосконалення самої системи фізичного виховання. Зважаючи на це, наголошуємо, що фізична культура — специфічний вид соціальної діяльності, у процесі якої відбувається задоволення

фізичних і духовних потреб людини за допомогою цілеспрямованих занять фізичними вправами, засвоєння та застосування відповідних знань, навичок, а також участі в спортивних заходах і змаганнях.

Показниками стану фізичної культури в суспільстві є масовість її розвитку, міра використання засобів фізичної культури у сфері освіти і виховання, рівень здоров'я й усебічного розвитку фізичних здібностей людей, рівень спортивних досягнень, наявність і рівень кваліфікації професійних і громадських фізкультурних кадрів, пропаганда фізичної культури і спорту, міра і характер використання ЗМІ у сфері завдань, що стоять перед фізичною культурою, стан науки і наявність розвиненої системи фізичного виховання.

Мета фізичного виховання конкретизується в його завданнях, перший круг яких полягає в оздоровленні, вихованні і освіті. Відзначимо, що оздоровче завдання полягає в гармонійному розвитку форм і функцій організму, спрямованому на зміцнення здоров'я, підвищення стійкої до захворювань організму і його гартування. Виховне завдання полягає в розвитку рухових якостей людини (сила, швидкість, витривалість та ін.), а також вольових якостей, в умінні протистояти стомленню. Крім того, оздоровче завдання полягає у формуванні життєво важливих рухових умінь, навичок і знань. До другого кола завдань відносяться завдання зв'язку фізичного виховання з іншими сторонами виховання, а саме: моральним, розумовим, трудовим і естетичним. Третє коло завдань мають суспільно-політичний характер і полягають у залученні студентської молоді до суспільно-політичної діяльності, у патріотичному вихованні, у зміцненні дружніх зв'язків між спортсменами нашої країни та ін. При цьому, вирішуючи всі ці завдання, необхідно дотримуватися певних принципів, що складаються з усебічного розвитку особистості, оздоровчої спрямованості фізичного виховання, зв'язок фізичного виховання з трудовою і військовою практикою.

Фізичний і духовний розвиток студентської молоді, органічно доповнює один одного та сприяє підвищенню соціальної активності особи. Студентський вік має особливо важливе значення. Це відбивається в активному оволодінні повним комплексом соціальних функцій дорослої людини, включаючи цивільні, суспільно-політичні, професійно-трудова.

Фізична культура є засобом не лише фізичного оздоровлення, але й виховання соціальної, трудової і творчої активності молоді, що істотно впливає на розвиток соціальної структури суспільства. Зокрема, від фізичної підготовленості, стану здоров'я, рівня працездатності майбутніх фахівців народного господарства багато в чому залежить виконання ними соціально-професійних функцій. Постійно зростаючий обсяг інформації, ускладнення навчальних програм, різні громадські доручення роблять навчальну працю студентської молоді все більш напруженою й інтенсивною. Останнє призводить до зменшення рухової активності (гіподинамії), а одночасне збільшення навантаження на психіку, негативно впливає на організм, ускладнює навчання і фізичну підготовку до майбутньої виробничої діяльності. Мало-рухомий спосіб життя є однією з головних причин важких хронічних захворювань внутрішніх органів. При цьому погіршується розумова працездатність, відбуваються негативні зміни в центральній нервовій системі, знижуються функції уваги, мислення, пам'яті, ослаблюється емоційна стійкість.

Фізичному вихованню належить велика роль в удосконаленні людських здібностей, фізичної природи. Саме рухи як прояви фізичної активності послужили першоосновною освіті і розвитку систем адаптивної поведінки живої на землі, формування його морфології і функцій. У процесі фізичного виховання здійснюється морфологічне і функціональне вдосконалення організму людини, формування і поліпшення його життєво важливих фізичних якостей, рухових навичок, умінь і знань. Діапазон можливостей у дос-

коналенні фізичної природи людини практично безмежний. У процесі навчання в молоді слід постійно виробляти навички здорового способу життя. Дотримання гігієнічних норм, створення в студентських колективах хорошого психологічного клімату, стимулювання занять масовою фізичною культурою, правильна організація робочого часу — необхідні умови здорового способу життя.

Теоретики й практики розглядають спосіб життя студентської молоді як систему основних видів діяльності, яка пов'язана з підготовкою фахівців висококваліфікованої розумової праці з доброю фізичною підготовленістю, за допомогою якої розкриваються характер і міра активності молоді, міра реалізації соціальних функцій [1; 2]. Багатофункціональний характер фізичної культури ставить її в число областей суспільно-корисної діяльності, в яких формуються і проявляються соціальна активність і творчість молоді. Дані досліджень дозволяють стверджувати [там само; там само], що навички громадської і професійної діяльності, придбані завдяки заняттям фізичною культурою, успішно переносяться на інші види діяльності. Фізична культура дозволяє представити в специфічних формах і напрямках деякі аспекти суті людини (прояв характеру, волі, рішучості), створює умови громадської діяльності.

Комплексне рішення завдань фізичного виховання у ВНЗ забезпечує готовність випускників до активнішої виробничої діяльності, здатність швидше опановувати навички, освоювати нові трудові професії. Фізична культура сприяє прояву кращих властивостей особи студента. При цьому на високому емоційному рівні реалізується одна з найважливіших громадських потреб, зокрема, спілкування з людьми. Переваги спорту як соціального явища полягають в його привабливості для молоді, його "мова" доступна і зрозуміла кожному, людині, його користь для здоров'я безперечна. По силі дії на людину фізична культура висувається на одне з центральних місць в культурному житті суспільства. Як одна зі сфер соціально-державної діяльності, вона є важливим засобом збагачення культури. Відтак, виняткова роль у формуванні духовного вигляду студентської молоді належить перенесенню позитивних якостей зі сфери занять фізичною культурою на життєву позицію в цілому.

У процесі занять фізичною культурою і спортом виробляються свідоме й активне відношення до громадської роботи, певні уміння та навички до цієї важливої форми діяльності, що ґрунтується на принципах демократії і гласності. Фізична культура розвиває громадську активність студентів. Зауважимо, що участь молоді в складній громадській діяльності, найважливішими компонентами якої є продуктивна та непродуктивна сфери, праця, вільний час, постійно і динамічно змінює комплекс біологічних, психофізіологічних, соціальних функцій і станів людини. У цих умовах зростає роль цілеспрямованої фізичної підготовки, яка в більшості випадків буває важливим дієвим, а іноді і вирішальним засобом пристосування людини до нових умов.

Фізичне виховання в сучасній науці розглядається як системне освоєння людиною раціональних способів управління своїми рухами, придбання таким шляхом необхідно в житті об'єму рухових умінь і навичок. Метою фізичного виховання студентської молоді слід вважати формування системи спеціальних знань, що дозволяють оперувати загальними поняттями, закономірностями, принципами, фактами, правилами теорії і практики фізичної культури.

У освітню діяльність викладачі фізичного виховання, тренери, повинні включати компоненти, які відносяться до духовної сфери студентів, — це зміст думок і почуттів, ціннісних орієнтацій, міра розвитку інтересів і потреб, переконань, що зрештою визначає їх соціальну діяльність та сприяє підготовці гармонійно розвинених висококваліфікованих фахівців народного господарства. Одне з найважливіших завдань фізичного виховання — навчити студентів користуватися отриманими знаннями. Окрім виконання спе-

цифічної функції фізичне виховання сприяє ефективнішому рішенню функцій освіти, а також його видів (розумового, політичного, професійного та ін.).

Отже, фізичне виховання як вид освіти є спеціально організований і свідомо керований державою та контрольований громадськістю педагогічний процес, спрямований на всебічний фізичний розвиток студентської молоді, їх специфічну підготовку до виконання соціальних обов'язків в суспільстві (рис. 1).

Загальне керівництво фізичним вихованням студентів, а також організація контролю за станом їх здоров'я покладені на ректора ВНЗ, а проведення занять здійснюється адміністративними підрозділами і громадськими організаціями. Відповідальність за постановку та проведення навчального процесу з фізичного виховання студентів відповідно до навчального плану і програми ВНЗ покладена на відповідні кафедри (з фізичного виховання). Ці кафедри спільно зі спортивним клубом і громадськими організаціями ВНЗ проводять масову оздоровчу фізкультурну та спортивну роботу. Як слідство, головним результатом функціонування системи фізичної освіти є багатобічний фізичний розвиток людини, її фізична підготовленість або навіть досконалість.

Зміст курсу фізичного виховання знаходиться в програмі по фізичному вихованню студентів, у якій дотримуються спадкоємність, послідовність занять фізичними вправами і взаємозв'язок з іншими програмами. Навчальний матеріал програми складається з теоретичного, методичного і практичного розділів. Теоретичний розділ програми припускає оволодіння студентами знаннями по основах теорії і методики фізичної освіти. Навчальний матеріал повідомляється у формі лекцій, бесід, на практичних заняттях, а також засвоюється шляхом самостійного вивчення студентами учбової і спеціальної літератури.

Фізична культура, як органічна частина загальнолюдської культури, її особлива самостійна область й одна зі сфер соціальної діяльності, спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних здібностей людини.

Основні показники стану фізичної культури в суспільстві та державі є такими: рівень здоров'я і фізичного розвитку людей; міра використання фізичної культури у сфері виховання і освіти, у виробництві, побуті, структурі вільного часу; характер системи фізичного виховання, розвиток масового спорту, вищі спортивні досягнення та ін. Фізична культура задовольняє соціальні потреби в спілкуванні, грі, розвазі, а в деяких формах і самовираження особи через соціально активну корисну діяльність. Вона займає досить важливе місце в навчанні, роботі людей. Заняттям фізичними вправами грає значну роль у працездатності членів суспільства, тому знання й уміння щодо фізичної культури повинні закладатися в освітніх установах різних рівнів поетапно. Чималу роль у справу виховання та навчання фізичній культурі викладають і ВНЗ, де в основу викладання мають бути покладені чіткі методи, способи, які в сукупності вишиковуються в добре організовану і налагоджену методику навчання і виховання студентів.

У суспільстві фізична культура, будучи надбанням народу, є важливим засобом "виховання нової людини, що гармонійно поєднує в собі духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість". Вона сприяє підвищенню соціальної і трудової активності людей, економічній ефективності виробництва, фізкультурний рух спирається на багатосторонню діяльність державних і громадських організацій в області фізичної культури і спорту.

Фізична культура представлена сукупністю матеріальних і духовних цінностей, до перших відносяться спортивні споруди, інвентар, спеціальне устаткування, спортивна екіпіровка, медичне забезпечення, а до других — інформація, витвори мистецтва, різноманітні види спорту, ігри, комплекси фізичних вправ, етичні норми, регулюючі

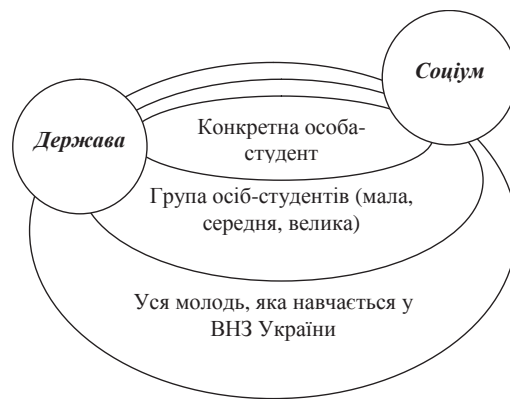

Рис. 1. Схема державної системи формування здорового способу життя студентської молоді

поведінку людини в процесі фізкультурно-спортивної діяльності та ін. У розвинених формах фізична культура продукує естетичні цінності (фізкультурні паради, спортивно-показові виступи та ін.). Прийнято виділяти наступні розділи фізичної культури: 1) фізичне виховання; 2) спорт; 3) фізичну рекреацію; 4) фізичну реабілітацію.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Фізичний розвиток тісно пов'язаний зі здоров'ям людини, яке виступає як провідний чинник, що визначає не лише гармонійний розвиток молоді, але й успішність освоєння професії, плідність його майбутньої професійної діяльності складає загальне життєве благополуччя. Завдяки професійно-прикладній фізичній культурі створюються передумови для успішного оволодіння молоддю тією або іншою професією й ефективного виконання в подальшому певної роботи. Фізична культура і спорт у ВНЗ є: 1) невід'ємною частиною способу життя студентів, співробітників, викладачів; 2) сферою задоволення необхідних потреб в руховій діяльності, що дозволяє цим особам якнайповніше реалізувати свої фізичні можливості. Крім того, вони грають одну з найважливіших ролей у вирішенні проблеми раціонального використання молоддю вільного часу. Важливо, щоб держава виступала, насамперед, координаційним суб'єктом і всіляко сприяла виконанню вищенаведених функцій фізичної культури і спорту у ВНЗ, а суспільство здійснювало регулярний контроль за цим.

Література:

1. Довгенько Ю.І. Програмно-цільове управління матеріально-технічною базою олімпійського та параолімпійського спорту в Україні: автореф. дис... к. фіз. вих. і спорту: 24.00.01 / Ю.І. Довгенько; Нац. ун-т фіз. вих. і спорту України. — К., 2006. — 21 с.

2. Литвиненко О.М. Формування здорового способу життя в студентської молоді / О.М. Литвиненко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер.: Педагогіка. — 2012. — Вип. 187. — С. 42—46.

References:

1. Dovgenko, Y.I. (2006), "Program target management logistics of Olympic and Paralympics sports in Ukraine", Ph.D. Thesis, Physical Education and Sport, National University of Physical Education and Sport, Kyiv, Ukraine.

2. Litvinenko, O.M. (2012), "Health promotion in university students", Naukovi pratsi, series: pedagogika, vol. 187, pp. 42—46.

Стаття надійшла до редакції 08.01.2015 р.